

МЕТОДЪТ МОНТЕСОРИ – „ИНОВАЦИЯ В ДЕЙСТВИЕ“

Любимка Габрова

ДГ „Монтесори планета България“ – Плевен

Резюме. Авторът споделя опит за въвеждане Монтесори метода „иновация в действие“ за увеличаване динамиката на взаимодействие – време, темпо, пътя и място за стимулиране на физическото, психическото, емоционалното и социалното развитие на децата. Акцентът е върху връзката между трите компонента: дете, благоприятна среда, учител, тяхното взаимодействие и непрекъснато развитие.

Ключови думи: Монтесори; учител; дете; благоприятна среда; развитие; иновация в действие

Методът Монтесори е образователен подход, разработен от италианския доктор и педагог Мария Монтесори в началото на миналия век. В основата му е идеята за обучението на децата от ранна детска възраст, като той стимулира тяхното физическо, психическо, емоционално и социално развитие. Съобразен с индивидуалните особености на всяко дете, методът спомага за придобиване на опит, умения и ценности, необходими за училище. Връзката между трите му компонента: *дете, благоприятна среда, учител*, тяхното взаимодействие и непрекъснато развитие – можем да определим като „иновация в действие“.

Ето защо в детска градина „Монтесори планета България“ – Плевен, си поставихме за цел: *апробиране на модела Монтесори „иновация в действие“ за повишаване активността на децата при формиране на компетентности за новата социална роля „ученик“*.

Задачите насочихме към:

1. *проучване на теоретичните източници в педагогическата практика;*
2. *апробиране на модела и установяване влиянието му върху готовността на децата за училище;*
3. *споделяне и презентиране на опита в педагогическата общност.*

Предположихме, че ако създадем благоприятна среда според метода Монтесори, в която детето да участва активно със своя опит и интерес, а учителят

подпомага при нужда неговата активност, то детето ще придобие реален житейски опит и готовност за постъпване в първи клас и ще овладее качества като *самостоятелност, креативност, оценъчно отношение, съпричастност и екипност*.

В образователната система в България Монтесори методиката се прилага заедно с конвенционалното образование – децата покриват стандартите на МОН и усвояват същия материал, който изучават техните връстници в традиционните детски градини, но върху този минимум те изграждат още знания и умения.

Системата Монтесори има някои съществени различия пред традиционната.

- *Средата*, която осигурява този иновативен подход е коренно различна от тази в традиционните детски градини – тя подбужда детето към действие и активност.

- *Ролята на учителя* е на *фасилитатор, ментор, съветник*, който посочва на детето пътя, но го оставя само да премине по него.

- Методът позволява на *подрастащите да напредват със свое собствено темпо*.

- *Групите са разпределени вертикално по възраст*, което дава свобода и спокойствие на децата. Те *учат, защото искат*, а не защото трябва.

- При този подход *отсъстват традиционните оценки*, удовлетворението от добре свършената работа е истинската награда за тях.

Основни принципи на Монтесори обучението (Montessori 1965) са следните:

- Следвайте детето – водещ принцип за всяка възраст.

- Уважавайте и окуражавайте детето и неговата емоционалност и способност да възприема.

- Дайте на детето си свобода да изучава заобикалящата го среда и повече възможности да изучава света чрез допир.

- Акцентируйте на практическите занимания и развиването на сензорните умения в предучилищна възраст.

- Осигурете материали с размери, подходящи за деца.

- Не прекъсвайте работния процес на детето, предложете възможност да се концентрира и да развие трайно тази своя способност.

- Покажете на детето как да провежда Монтесори заниманията.

- Направете заобикалящата среда възможно най-атрактивна и интересна.

Като се ръководихме от тези принципи, осигуряхме *подготвена среда с Монтесори материали – играчки*, необходима за *играта*, чрез която децата усвояват житейски уроци. Това не е просто Монтесори среда, това е умален модел на света, уникално пространство, в което всичко е целесъобразно, просто, логично и същевременно – красиво, удобно и сигурно, и включва:

– *зона на практическия живот*: децата усвояват необходими за живота практически навици;

– *зона за развитие на речта* – с материали за разширяване на речниковия запас;

– *зона с манипулативни материали* – пирамиди, пъзели, нанизвания – материали, които развиват моториката на ръцете, пространственото въображение, спомагат за концентриране на вниманието;

– *творческа зона* – мястото за занимания с изобразително и приложно изкуство, музика и др., които децата използват с удоволствие (Gettman 1997).

Методът на Монтесори изисква работа с едно или малка група деца. Фронталната форма на работа с всички деца е изключена поради спецификата на преподаване. Много често по-големите деца в групата се превръщат в „учители“ на по-малките в процеса на реализация и приложение на наученото. Поетапността на представяне на материала е следната.

– Всяка дейност трябва да бъде представена в точния момент от развитието на дадено дете и е предизвикателство за неговите интелектуални и физически възможности.

– Предоставяне възможност на детето да оперира самостоятелно с дадения материал колкото пъти иска, без намесата от страна на учителя.

– Надграждане на наученото както като част от следващи занимания, така и в по-широк контекст, включващ ежедневни игри или задължения при подредба на стаята.

Основните характеристики на обучението са: стегнатост, опростеност, обективност. Стегнатостта се изразява в „орязване“ на многословието и прецизност при подбора на думи от страна на учителя. Втората характеристика следва напълно естествено първата – опростеност на изказа и точно наименование на фактите. Обективността е свързана с насочване вниманието на детето към обекта на изучаване, а личността на учителя, както Монтесори казва, „трябва да изчезне“ (George 1912).

Ефективен инструментариум са Монтесори *материалите* с тяхната *коригираща се същност*. Например, когато парче от пъзела не пасва или остане неизползвано, детето осъзнава, че е допуснало грешка някъде в процеса. Така то по собствена воля повтаря стъпките и само се коригира. По отношение на възпитанието с Монтесори материалите има *установени правила*, сред които – *всеки материал да се върне на мястото, откъдето е взет, да се използва по предназначение, да си изчакваш реда, да помагаш на другия, ако те помоли, да си учтив и толерантен и др.* Обогаствахме опита на децата с материалите Монтесори, които стимулират различните фази от развитието им, като даваме пълна свобода на избор. Те стоят винаги на едно и също място и ги има само по веднъж, за да може детето от ранна възраст да се научи на ред и търпение, да изчаква, когато някой материал вече е зает, или да попита кога ще е свободен.

Материалите са разделени в 5 области: практически, сетивен, езиков, математически, научен. Заниманията игри по метода Монтесори, които са полезни за развиването на сетивата и усъвършенстването на сензорните възприятия, например са: „Парчета плат и тъкани“, „Вълшебства от различни форми и материи“, „Търсим предмети“, „Сортиране по цвят“, „Кутийки с тежести“, „Шумови кутийки“ и др.

Обучението в детски градини по модела на Мария Монтесори се случва в т.нар. класни стаи под ръководството на учителите. Класните стаи са красиво оборудвани, за да отговорят на нуждите на децата в конкретна възрастова група. Обучение, придобито на база натрупан собствен опит в тези класове, води до по-задълбочено разбиране на предметите, с които се усвояват език, математика, наука, музика, социални взаимодействия и много други. *Всеки материал в класната стая на Монтесори подкрепя аспект на детското развитие. Стимулира се детето да изгражда връзка между интересите си и наличните дейности, предлагани от средата.*

Целта на учителите е да провокират любопитството и да събудят интереса на детето, да формират умения у децата чрез проучване, изследване, имитиране, повторение, допускане на грешки и трупане на личен опит. Монтесори учителят в зависимост от нуждите на детето, може да бъде:

- обучен наблюдател – умението да разпознава настроението и потребностите на децата, да наблюдава и „дешифрира“ нуждите им;
- креативен ментор – помага и насочва;
- основоположник на характер – като модел за подражание. Чрез собственото си поведение и нагласи той моделира и оформя у децата ценности като емпатия, състрадание и приемане на индивидуални различия. Насърчава ги да бъдат учтиви и любезни;
- обединява съвместните им дейности, поощрява поемането на отговорност, самодисциплината и уважението.

Основни техники, на които се базира детското развитие в Монтесори градините, е:

- отнасяме се с детето като с равна личност и го следваме;
- изграждаме навици и ред;
- развиваме самостоятелност у детето – при нужда му помагаме;
- делегираме подходящи за възрастта му отговорности;
- даваме му своето доверие – оставяме го да експериментира, да прави собствени открития, да греши и да се учи от опита си;
- насърчаваме развитието на вътрешна мотивация и самоконтрол; и др. [3]

Характерни елементи в Монтесори метода „иновация в действие“ в програмата са: истински материал; продуктът не фокусира процеса; сътрудничество вместо конкуренция; спонтанни дейности; обучение на връстници; сензорно-моторна подготовка за интелектуално развитие; естествено социал-

но развитие; отговорна свобода; вътрешна мотивация; подобряване на автономността на децата; разработване на успех, основан на компетенциите.

Предпоставките за успешна работа с група, основни в теориите и метода на Монтесори, са свързани със специфичното групиране на децата според септното им развитие; организация на учебната среда и дидактичните материали, задоволяващи потребностите на „абсорбиращия ум“ (the absorbent mind); ролята на възрастните при работата с децата – т. нар. „директори“ (directress) на обучението, в смисъл на даващи насока при овладяване на познанието; теорията за свободата на индивида в процеса на обучение; поетапност на обучението (Pluckrose 1992).

Постигнахме следните резултати за децата:

- *знания* – овладяване научни факти, формиране на представи;
- *умения* – самонаблюдение, самооценка, мотивация, сръчности, прогнозиране и ориентация в собствените възможности;
- *отношение* – носител на осъзнато, дейно и водещо начало във взаимодействия с другите;
- *компетенции* – преносимост на овладени знания в нова ситуация;
- *умения за учене*; активно познавателно и емоционално отношение към собствената си дейност; умения за планиране и целенасочено изпълняване на задачи, действия; проява на самостоятелност и инициативност; самоконтрол и самооценка на собствената си дейност.

Защо използването на Монтесори метода „иновация в действие“ е важно за детското развитие? Защото този метод: улеснява както процеса на преподаване, така и процеса на учене; помага за синтезирането на голям обем от информация по една тема или една идея; помага както за запаметяването, така и за припомнянето и използването на информацията в нови ситуации; информацията се съхранява в мозъка чрез логически различни пътеки и всяка от тях може да доведе до разгръщане на цялостната картина; подпомага развитието на уменията за учене, добър помощник и активатор на паметта; начин на учене, при който средата, в която се намират децата, стимулира интереса и желанието им; с идея децата да учат директно чрез преживяване и всички да учат с различно темпо; зачита уникалността на всяко дете, като по този начин стимулира интерес към ученето, самодисциплина и независимост на детето, възможност за изследователски интерес към света около него, овладява основите на учебните умения, развива осъзнато уважение към другите и околната среда, разкрива своя потенциал, учи се самостоятелно да изучава света, да развие своите усещания, креативност, критично мислене, умения за разрешаване на проблеми от различно естество.

Можем да обобщим *ефективността и ефектността* на метода Монтесори „иновация в действие“ така: децата се учат по различни начини и включва всички стилове на учене, децата са свободни да учат, следвайки собствени

темпове, отчита се всеки напредък; започвайки от най-ранна възраст, децата усвояват умения за ред, координация, концентрация и независимост; те се чувстват защитени, защото са част от грижовна общност; радват се на свобода в допустимите граници по отношение на посоката на обучение; превръщат се в активни търсачи на знания; гледат критично на собствената си работа и се учат от грешките си (Bizhkov 1994).

Този метод не е насочен само към децата, той е предизвикателство и за човека, който реши да го прилага, защото най-важното в него е личният пример. Мария Монтесори е извела 19 *принципа, които са основополагащи за успеха на метода*.

- Обучавайте децата с помощта на предметите, които ги заобикалят.
 - Ако едно дете често е критикувано, то се учи да критикува и съди.
 - Ако едно дете често е хвалено – то се научава да цени себе си и другите.
 - Ако детето ви расте във враждебна среда – то става агресивно.
 - Ако сте честни с детето си – то ще израсне честен човек.
 - Ако едно дете често бива осмивано – то ще израсне срамежливо и плахо.
 - Ако едно дете живее с чувството за сигурност – то ще има вяра в другите.
 - Ако едно дете често е порицавано – то често ще изпитва чувство за вина.
 - Ако едно дете често среща одобрение – то ще се научи на самоуважение.
 - Ако сте снизходителни към детето – то ще се научи на търпение.
 - Ако често се веселите с детето – то ще изгради доверие във вас.
 - Ако едно дете живее в атмосфера на приятелство и добронамереност – то ще се научи как да открива любовта.
 - Не говорете лошо за детето – нито в негово присъствие, нито в негово отсъствие.
 - Съсредоточете се върху развитието на добрите качества у детето, така че за лошите да не остане място.
 - Слушайте внимателно какво говорят и ви питат децата ви и винаги им отговаряйте.
 - Уважавайте детето, дори когато греши, грешките са поправими – не е важно дали ще бъдат поправени веднага, или след време.
 - Бъдете готови да помогнете на дете, което се намира в търсене, и бъдете незабележими за това дете, което всичко е намерило.
 - Помагайте на детето си да развива своите способности от най-ранна възраст. Правете това с търпение, грижа, разбирателство и любов.
 - Във възпитанието на детето винаги се придържайте към основния принцип, а именно – показвайте му най-доброто от себе си (Montessori 1965).
- Установеното развитие на децата ми дава основание за следните изводи и обобщения.

За децата: Монтесори методът „иновация в действие“ увеличава динамиката на взаимодействие – време, темпо, пътя и мястото; увеличава ангажира-

ността на всички деца; помага им да бъдат по-самостоятелни и да разчитат на себе си; активира реално приложение на собствените им решения; децата прилагат наученото в други житейски ситуации, което ги прави активно учещи през целия си живот; мотивирани са да се представят по-добре, когато те контролират кога, къде и как да научат определено съдържание.

За педагога: установява реалните нужди от знания, умения и компетентности, които да се формират у подрастващите; по-добро, целесъобразно и адекватно планиране на процеса на обучение; стимулиране и насочване в правилна посока на интелектуалния и творческия потенциал на децата; учителите са ментори за разбиране, а децата – активни участници; по-голяма ангажираност на родителите.

Устойчивостта на модела гарантира възможност споделянето на Монтесори метода като „иновация в действие“ да е част от прилагане на компетентностния подход за насърчаване на креативни постижения на деца и учители. Формираните компетенции (езикови, математически, емоционални) са съвкупност от: знания – теоретични и практически; навици – интелектуални и практически; отношения – ценностни ориентации и нагласи, изразени в три аспекта: познавателен, рефлексивен и стимулативен, успешно приложени в игри. Възможност децата да са активно пресъздаващи и творчески личности; обогатява педагогическата практика; може да се прилага и в училище; спомага за кариерно израстване на педагозите. Ще завърша с думите, казани от Мария Монтесори: „Децата са като пеперуди, носени от вятъра. Някои могат да се издигат по-високо от другите, но всички те летят по най-добрия начин, на който са способни. Защо да ги сравняваме една с друга? Всяка една е различна. Всяка една е специална. Всяка една е прекрасна“ (Pluckrose 1992).

Организацията на работата в детската градина по метода Монтесори често се определя като трудна за планиране и реализация. Основна причина се явява липсата на методически насоки и единна методическа система, която да обезпечи процеса на овладяване на определени представи. Преодоляването на тази трудност би се осъществило с разработването на примерно разпределение и примерни разработени ситуации, апробирани в практиката.

ЛИТЕРАТУРА

- Бижков, Г., 1994. *Реформаторска педагогика*. София: Просвета.
- Плакроуз, Х. 1992. *Училището – място за деца*. София: Международен център за обучение и изследвания.
- Gettman, D., 1997. *Basic Montessori, Learning activities for Under-Fives*. Oxford, England: Clio Press.
- Montessori, M., 1965. *Dr. Montessori's Own Handbook, A Short Guide to Her Ideas and materials*. New York: Schocken Books.

George, A. E. (translator), 1912. *The Montessori Method by Maria Montessori*. New York: Frederick A. Stokes Company.

REFERENCES

- Bizhkov, G., 1994. *Reformatorska pedagogika*. Sofiya: Prosveta.
- Pluckrose, H. 1992. *Uchilishteto – myasto za detsa*. Sofiya: Mezhdunaroden tsentar za obuchenie i izsledvaniya.
- Gettman, D., 1997. *Basic Montessori, Learning activities for Under-Fives*. Oxford, England: Clio Press.
- Montessori, M., 1965. *Dr. Montessori's Own Handbook, A Short Guide to Her Ideas and materials*. New York: Schocken Books.
- George, A. E., translator, 1912. *The Montessori Method by Maria Montessori*. New York: Frederick A. Stokes Company.

THE MONTESSORI METHOD – “INNOVATION IN ACTION”

Abstract. The author shares the experience in introducing the Montessori method “innovation in action” for increasing the dynamics of interaction – time, pace, path and place to stimulate the physical, mental, emotional and social development of children. The emphasis is on the relationship between the three components: child, favorable environment, teacher, their interaction and continuous development.

Keywords: Montessori; teacher; kid; favorable environment; development; innovation in action

✉ **Lyubimka Gabrova**

Montessori Planet Bulgaria Kindergarten

Pleven, Bulgaria

E-mail: montessori.planet.bulgaria@gmail.com